

KAKVA NAM JE LITURGIJA

(III. osvrt na anketu)

III. SLUŽBA RIJEČI

Prije prvog dijela euharistijskog slavlja osvrnimo se na kratak, ali vrlo važan, umetak koji tvori prijelaz od misnog uvodnog obreda u službu čitanja. O njemu je u anketi bilo samo pitanje u vezi s preporučenom šutnjom nakon poziva na zbornu, tj. glavnu molitvu svakoga liturgijskog dana. Upravo odgovor na to pitanje sili da se kod nje zaustavimo. Žalosno je što većina odgovora svjedoči da se ta šutnja obdržava malo ili nimalo. Znači da se ne shvaća uloga i bogatstvo zborne molitve, a ona se u nedjelje, svetkovine i blagdane ponavlja nekoliko puta u časoslovu preko dana. Ne valja se onda čuditi da nam je molitveni život često tako površan i siromašan. Najviše tom molitvom Crkva želi i može biti naša učiteljica i majka.

U glavnim vremenima liturgijske godine, kao na svetkovine te svetačke blagdane i spomendane, zborna je molitva u najužoj vezi s njima i otkriva nam misao-vodilju za cijeli taj dan. No i u 34 nedjelje „kroz godinu” — bilo da je uzeta iz tridentskog Misala ili iz još starijih Sakramentara — te molitve sadrže pravu riznicu molitvenog blaga. I što je najvažnije, odnose se na sveopće potrebe svijeta. Upravo stoga je potrebna ona šutnja, kod koje vjernici tiho iznesu Ocu svoje potrebe i želje, da ih onda svećenik skupi u jedno i uklopi u tu zajedničku, zbornu molitvu. Kad ćemo doći do toga da posvuda „u sveopćoj molitvi narod moli za sve ljude i tako izvršava svoju svećeničku (!) zadaću” (OURM 45)? Kod te narod barem nekako odgovori, ali je još važnije da svi prisutni shvate značenje i dobro upotrijebe odgovarajuću stanku nakon poziva „Pomolimo se”. Samo treba vjernike poučiti pa se neće dogoditi da jedan vjernik kaže svome župniku, što je taj naveo u odgovoru, neka sam prije potraži tu molitvu, inače vjernici misle da je još nije našao.

S tim u vezi nek se ne zamjeri što nam je saopćio angažirani vjernik: „Počnimo od 'pripreve za misu' pa do 'zahvale' (koju je napisao velikim slovima). Svjedoci smo da toga danas uopće nema. Svećenici, u ne malom broju, pristupaju oltaru u zadnji čas, obučeni sasvim u civilnom odijelu, čak i bez kolara, a da o reverendi i ne govorim. Odlaze s oltara ravno iz sakristije, bez i najkraćeg zadržavanja, na ulicu ili 'u društvo' pa i s cigaretom u ustima.”

Liturgijski će odgojeni svećenik ne samo sam sve više upoznavati sadržaj svake zborne molitve nego je i protumačiti svima. Svi će se iznenaditi što se sve krije skoro u svakoj njezinoj riječi, pogotovu ako se njihovo značenje prilagodi shvaćanju i potrebama dotičnih vjernika. I tu nam obnovljeni Misal uvelike pomaže kada nam za svagdane mise „kroz godinu” omogućuje da se može izabrati bilo koja od tih 34 nedjelja i da se to moljenje prilagodi „potrebama vjernika” (OURM 323). To je tako važno da nam o toj „pastoralnoj koristi vjernika” Misal govori još jedanput (v. hrv. izd. na str. 285).

Rekli smo da je ta molitva prijelaz u službu riječi, što se najbolje vidi u 7. nedjelji „kroz godinu”: „Svemogući Bože, daj da budno oslušujemo poticaje tvoga Duha: da ti čujemo glas te ga riječju i životom slijedimo”. Ako druge ne ističu tu njezinu ulogu, skoro iz svih odjekuje molba za Božju pomoć koja nam je potrebna da ono što u čitanjima i homiliji čujemo provedemo u život kod sebe i oko sebe. U tome nam može izdašno pomoći nov i obogaćen prijevod tih molitava u novom izdanju hrvatskog Misala.

1. Misna čitanja

Naše je 5. pitanje najprije željelo doznati tko čita misna čitanja i pripjevni psalam. Velika većina odgovora glasi: svagdano obično svećenik, a nedjeljom skoro uvijek raznovrsni čitači. Samo jedan se tuži: „Vrlo rijetko čitači. Boje se izložiti pred drugima”. To je i uzrok zašto se iz mnogih odgovora vidi da radije nastupaju ženske nego muški. Nekada je, osobito po našim primorskim krajevima, bilo drukčije pa je svatko smatrao čašću što smije pjevati riječ Božju.

No i sada ima svijetlih primjera pa više odgovora svjedoči da to čine „stariji ministranti, dječaci od 15 godina ili mladići, mladići i djevojke”. Da to za vrijeme praznika čini „sjemeništarc ili bogoslov”, razumije se po sebi, ali naveden je i slučaj da to obavlja „diplomirani profesor”, a jedan župnik energično odgovara: „Mladići i djevojke — nikako djeca” (i još je podcrtao zadnje riječi). Djeću, ipak, ne treba isključivati od te službe, ali bi smjeli čitati „samo oni koji su na pobudu slušačima”, kako svojim naređuje sv. Benedikt (Pravilo 38,12). Bit će tako jedino ako to čine „glasno i jasno” (OURM 18), što se odnosi na sve koji u crkvi nastupaju i čitaju. Jedan se izobraženi vjernik tuži: „Čestoput ih slabo čujemo (bez obzira tko ih čita) ili su čitanja sasvim nerazgovijetna, tako da i ne znamo za što kažemo 'Bogu hvala'. Čitači bi morali proučiti tekst, čitati polako, razgovijetno i dovoljno glasno”. Ako je previše tražiti da se tekst prouči, nitko ga ne bi smio čitati ako ga još nikad nije, barem kako, pročitao.

Priprava je za čitanje osobito potrebna kada se u crkvi čita uz mikrofon. Ni je važno samo uskladiti njegovu visinu i blizinu nego i što razgovjetnije izgovarati svaku riječ, osobito završnu, da vjernici mogu složno odgovoriti ili prihvatiti pripjev. Papa je Pavao VI. svakome preporučivao da vježba čitanje uz mikrofon, što je i sam činio.

da je postavljen ondje gdje će vjernici moći dobro vidjeti i čuti službenike" (OURM 272). Svakako neka čitač bude okrenut prema narodu a ne, kako kaže jedan odgovor, da to čini č. sestra iz klupe.

2. Što se čita?

U najviše je slučajeva to određeno, naročito za nedjelje, svetkovine i blagdane. No i tada voditelj bogoslužja ima na raspolaganju više mogućnosti, npr. hoće li uzeti sva tri čitanja, ili kod njih duži ili kraći tekst. „Tada se treba obazirati na mogućnost slušateljstva da plodno sluša duži ili kraći tekst; na njegovu mogućnost da razumije neki teži tekst; na njegovu mogućnost da poslušati potpuniji tekst koji će se protumačiti homilijom” (Raspored misnih čitanja 8b).

Još više valja paziti u običnim danima preko tjedna. Tada je na raspolaganju mnogo više mogućnosti koje se, na žalost, često ne iskorišćuju. Stoga razmjerno mnogo odgovora glasi: „Ako se slavi misa spomendana, onda iz knjige svetaca. . . Pretežno iz Lekcionara za svece. . . Ako je misa s vjernicima, onda čitanja iz Lekcionara za svete, a ako je za par osoba, onda iz Lekcionara dotičnog vremena”. Neki kao da nisu ni čuli za propis II. vat. sabora: „Neka se u svetim slavljinama obilnije raznolikije i prikladnije obnovi čitanje Svetoga pisma” (SC 35,1). Sastavljači su se Lekcionara za to zdušno pobrinuli, ali ne svi oni koji se njima služe. Da na to ne paze stariji svećenici, koji su prije obnove znali čitavu sedmicu ponavljati ista nedjeljna ili uvijek slična čitanja svetaca, a još češće jedan od rijetkih tekstova za pokojne, ali ni mlađima kao da nije uvijek na srcu bogatstvo Božje riječi.

Ona zaslužuje toliko pažnje koliko je potrebno da se provodi i slijedeća preporuka: „U Lekcionaru za obične dane valja pripaziti da li će se, zbog nekog drugog slavlja u sedmici, morati izostaviti koje čitanje iste knjige. Tada neka svećenik, imajući pred očima raspored čitanja cijele sedmice, predvidi hoće li ta čitanja kao manje značajna izostaviti ili će ih, ako su korisna za cjelovit pregled neke određene tematike na zgodniji način spojiti s ostalima” (Raspored 8d). Naročito će na to paziti oni koji misna čitanja barem kratko tumače vjernicima svakog dana.

Za spomendane svetaca postoje vlastita čitanja samo onda kada su oni spomenuti u Bibliji. Jedan odgovor spominje da to čini 9 puta i navodi te dane, inače da uvijek uzima svagdanja čitanja. No „katkada su predložena primijenjena čitanja: ona koja osvjetljavaju neku osobitost svečeva duhovnog života ili njegove djelatnosti. Ne smatra se uputnim da takva čitanja budu obvezatna, osim ako to uistinu preporučuju pastoralni razlozi. Smatra se da je od tog čitanja preče polususljedno čitanje neke knjige, dodijeljene pojedinom liturgijskom vremenu” (Raspored 8e). I u Predgovoru „Svetačkih čitanja” (6) stoji: „Ako služi s narodom, svećenik će u prvom redu gledati na duhovno dobro vjernika i čuvati će se da im ne nameće svoje sklonosti. Paziti će osobito da ne bi češće i bez dovolj-

na razloga izostavljao čitanja naznačena u ferijalnom Lekcionaru za pojedine dane: jer Crkva želi da se vjernicima pripravi obilatiji stol Božje riječi. Zbog istog razloga neće pretjerivati u uzimanju pokojničkih misa". Dok je zadnja preporuka općenito uvažena pa shvaćena i od onih vjernika koji su toliko željeli „crnu misu", trebalo bi da najprije misnici uvide koliko je blago u svakoj Božjoj riječi i da tako prevlada „trajno čitanje i tumačenje Svetog pisma" (10).

Na istom se mjestu s tim u vezi navode riječi pape Pavla VI: „Na temelju svega toga živo se nadamo da će svećenici i vjernici u isti mah i pripremati svoj duh na Gospodnju večeru i produbljivanjem Svetog pisma iz dana u dan obilatije se hraniti Božjom riječi. Plod će svega toga biti taj da će, prema Drugom vatikanskom saboru, Svete knjige biti svima i nepresušno vrelo duhovnog života, i poglaviti predmet kršćanske pouke i jezgra svake teološke izobrazbe".

Još riječ o stajanju kod biblijskih čitanja jer jedan vjernik piše: „Čudno je npr. vidjeti, posebno kod misa za pokojne, da najbliža rodbina pokojnika — za koju je očito da rijetko dolazi u crkvu ili nikako — sjedi za vrijeme pretvorbe, a stoji za vrijeme 1. ili 2. čitanja, a onda ne zna što bi za vrijeme čitanja evanđelja. Nije li najjednostavnije s oltara dati uputu: sjednite, ustanite i sl. U takvim bi se situacijama moglo kratko protumačiti ono što se događa na oltaru. Osobito bi nekoliko riječi na početku mise stvorilo atmosferu povjerenja i blizine"

3. Tumačenje misnih čitanja.

Time prelazimo na 7. točku naše ankete, a tu su odgovori posebno škrti. Velika većina odgovara da preko tjedna ne propovijeda, što začuđuje naročito u većim župama gdje se pretpostavlja da je uvijek nazočno barem nekoliko vjernika koji se k tome redovito i pričešćuju, kako bi i bio red. OURM 41 općenito kaže: „Homilija je dio bogoslužja i veoma se preporučuje; ona je potrebna kao hrana kršćanskom životu. Valja da tumači neki vid čitanja Svetog pisma ili koji drugi tekst iz redovnog ili promjenljivog dijela mise dana, vodeći računa o otajstvu koje se slavi ili o posebnim potrebama slušatelja". To je shvatio i proveo onaj koji odgovara da „govori uvijek barem 5 minuta", a drugi konkretizira da je to započeo ove korizme.

Dajmo s tim u vezi opet riječ jednom izobraženom vjerniku: „Ako se provijed svodi na 'prepričavanje' onoga što je pročitano, onda to nije ono što vjernici trebaju i žele. Pogotovu ako 'propovjednik' čita iz 'Službe riječi', onda je to čitanje a nikako ne propovijedanje." Koliko se vidi i čuje, hvala Bogu, sve je manje onih koji čitaju tuđi tekst. Pada na pamet: ako istočnjaci paze da ređenik zna barem kako pjevati, još važnije je da svaki tko misi s narodom zna sam svoj govor sastaviti (makar njegove glavne misli) i onda ga lijepo izreći. Skoro uvijek tu nije problem u znanju nego u volji i spremnosti. A u tom se slučaju obično navode riječi: „Djeca vape za kruhom, a nikog da im ga pruži" (Tuž 4,4). To se može dogoditi i vjernicima koji su svagđano kod mise.

Zapisana je i ova pritužba: „Propovijedanje je vrlo odgovorna dužnost, župnika i svećenika uopće. Pa kad doživimo propovijed iz koje se vidi da se propovjednik nikako nije spremio, da ne pozna ni slušateljstvo ni problematiku današnjeg čovjeka, teško nam je. Kako je neugodno i trpko, kada uspijete dovesti u crkvu čovjeka koji sumnja, traži ili je čak i nevjernik, pa doživi 'praznu' propovijed, bez ljubavi, bez duha i bez oduševljenja”. Isti upravlja i pitanja: „Da li bi bio prevelik utrošak vremena, da se s nekoliko rečenica – doista: vrlo kratko – vjernicima protumače pojedini obredi i njihov dublji značaj? Koliko bi to vrijedilo za proširenje vjerskog znanja i aktivnog sudjelovanja u liturgijskim činima?”.

Zaista je šteta ako se propovjednik u bilo kojem govoru ne zna „osloboditi” pročitano čitanje nego samo „prepriča” i zaboravi da je kod i najkraće homilije vrlo važno da ona bude mistagoška, da uvede u kršćanski misterij u najširem smislu riječi, a naročito u slavljeno euharistijsko otajstvo. Malo će obično koristiti ne znam kakve preporuke za život u svijetu, ako se vjernicima ne poveže stol Božje riječi i Božjeg tijela i krvi. Nadajmo se da na to „evanđeoski naučitelj” potiče i onoga koji je javio da preko tjedna propovijeda „vrlo rijetko i prema prilikama, posebno vezano uz pobožnost sv. Anti i mise utorcima”.

Značajno je što stoji u jednom odgovoru: „Kapelan voli govoriti svetopisamski, župnik tematski”. Kada je to u istoj crkvi i k tome dogovorno, sigurno vjernici od toga imaju mnogo duhovne koristi. Važni su, naime, u naše doba tako raširenoga vjerskog neznanja i tematski govori. Jedan se vjernik tuži kako se rijetko govori o savjesti, milosti, grijehu i pojedinim Božjim i crkvenim zapovijedima. I kod sastavljanja ili barem pripremanja bilo i najkraće propovijedi vrijedi stara riječ: jedno valja učiniti ali ni drugo ne ispustiti. Osobito je važno paziti da se često ne ponavljaju iste riječi ili čak iste preporuke i teme. Evanđeoska je riječ: „Svaki pismoznanc upućen u kraljevstvo nebesko sličan je čovjeku domaćinu koji iz svoje riznice iznosi novo i staro” (Mt 13,52).

U svakom bi slučaju bilo dobro kada bi što više svećenika svakog dana uvidjelo korist i važnost svih biblijskih tekstova pa se ne bi čitao i ovakav odgovor na 7. pitanje: „Redovno ne! Jedino – ukoliko potpisani smatra da je svetopisamsko čitanje veoma važno i da ga treba malo pojasniti, onda reče par potrebitih rečenica”. Dobro je barem to, ali bi bilo još bolje kada bi se činilo redovno, pa i onda kada kod mise nema mnogo vjernika. Glavno je doći do uvjerenja i onda se njega držati: liturgijska će obnova toliko uspjeti koliko se proširi i prodube biblijsko znanje i razumjevanje kod samog bogoslužja i onda u životu.

4. Angažiranje vjernika

Pod tim ćemo naslovom skupiti odgovore na 8. i 9. pitanje ankete. Pitanja su zaista raznovrsna, ali na svoj način svjedoče o pravo shvaćenom sudjelovanju vjernika u euharistijskom slavlju. „Sveopća ili vjernička molitva” je nanovo

uvedena i, općenito se može reći, prilično uspješno, samo je pitanje koliko je ona povezana s misom i s misnim čitanjima koja bi imala iz srca i usta vjernika iznijeti u prvom redu ono što su ona unijela u njihov duh. Milostinja se kod mise, redovito samo nedjeljom i blagdanom, sakuplja od pradavna ali se može sumnjati je li ona svojim običajnim načinom i smislom povezana s euharistijskim slavljem.

Iz odgovora se vidi da se „vjernička molitva” mnogo proširila i skoro već uvriježila. No kod nje se često ide u dvije skrajnosti: ili postaje previše stereotipna ili je toliko subjektivna da skoro posve gubi značaj sveopćenosti. O njoj OURM 45 kaže: „U sveopćoj ili vjerničkoj molitvi narod moli za sve ljude i tako izvršava svoju svećeničku zadaću. Poželjno je da se ta molitva moli redovito u misama s narodom. Sastojat će se od prošnji za svetu Crkvu, za državnike, za one koji su pritisnuti raznim nevoljama, kao i za sve ljude i za spasenje svega svijeta”. Kako je poznato, to je propisao II. vat. sabor (SC 53), i to na temelju Pavlovih riječi (1 Tim 2,1-2). Obrasci koje imamo na raspolaganju, osobito u priručniku „Molitva vjernika”, većinom dobro odgovaraju toj preporuci Crkve kao i redosljedu nakana.

Prema odgovorima na anketu vidi se da slobodno sastavljanje vjerničke molitve prepušta da nekada „mladi sami napišu i pročitaju” ili „djeca, svako po jedan pripremljeni zaziv”. Ako je to učinjeno pod vodstvom i nadzorom svećenika ili vjeroučiteljice, obično ispadne vrlo dobro. Isto se ne može reći kada se vjernička molitva improvizira, koji put dosta samovoljno a i neukusno. Stoga uz spomenuti priručnik valja što više, naročito kada sastavljaju mladi, imati barem pred očima „Službu riječi” (izd. KS) i sada vrlo rašireni „Liturgijsko-pastoralni listić” koji izlazi svakog tjedna. Naročito je korisno što su molitve u tim priručnicima sastavljene u vezi s dotičnim misnim slavljem i njegovim čitanjima.

Neki su odgovorili da molitvu vjernika uzimlju iz Časoslova, što nije ispravno, osobito kada ona kod Jutarnje ima onu ulogu što ju je imao prvi dio nekadanje Prime: posvećenje dana i rada. No i kod Večernje su njezine prošnje „nešto drukčije” („Novi časoslov” 180) i rijetko se drže redosljeda koji je propisan za „molitvu vjernika kod mise”.

Na 9. pitanje ankete odgovor ponajviše glasi da se milostinja skuplja preko prikazanja, kako se još uvijek često naziva taj misni dio, iako bi pravilno bilo reći: pripremanje darova. S njima valja milostinju i povezati, kako to dolazi do izražaja u sve češćem donošenju darova. Milostinja je odavna i zamijenila stvarne darove koji su bili potrebni u prvom redu za samu misu: kruh i vino, a onda za zajedničku „agapu” te za uzdržavanje crkvenih službenika i pomaganje siromaha. Kada bi se vjernicima još više naglašavalo da se i milostinjom, kao vanjskim izrazom svoga sebedarja, još više povezuju s misnim slavljem i sa svojom crkvenom zajednicom, sigurno bi još pravilnije shvaćali njezinu ulogu.

U većini slučajeva još nije riješeno pitanje kada i kako da se milostinja skuplja. Obično se naime protegne i poslije posvećenja, za vrijeme kojega bi skupljanje svakako i posvuda trebalo prekinuti, pa čak i za vrijeme dijeljenja svete pričesti, što vjernike smeta, kako izričito i stoji u jednom odgovoru. Teško je reći